

HUBERT ORDON SDS
Lublin

ESCHATOLOGICZNY DAR DUCHA BOŻEGO (Jl 3, 1-5)

Kościół czasów apostołskich miał żywą świadomość obecności Ducha Bożego oraz Jego działania w poszczególnych wspólnotach. Znalazła ona wyraz na wielu miejscach NT, zwłaszcza zaś we wzmiankach o charyzmatycznym obdarowaniu oraz niezwykłych fenomenach zaistniałych pod Jego wpływem nie tylko wśród apostołów i przełożonych gmin, ale także zwyczajnych wiernych (Dz 2, 4; 8, 17 n.; 10, 44-46; Rz 12, 6-8; Ga 3, 2-5; 1 Kor 12-14; 1 J 4, 1). O skali zjawiska świadczy fakt, że do tych doświadczeń mógł odwoływać się św. Paweł na potwierdzenie autentyczności głoszonej przez siebie drogi zbawienia (Ga 3, 2-5).

Niezwykłe obdarowanie Kościoła zaczęto stosunkowo szybko interpretować jako realizację wcześniejszych obietnic ze strony Boga. Dzięki temu wyznawcy Jezusa, zwłaszcza pochodzenia pogańskiego, dostrzegając tak wyraziste wypełnienie się na sobie prorockich zapowiedzi, umacniali się coraz bardziej w przekonaniu, że faktycznie są nowym ludem Bożym. Potwierdzeniem tego typu refleksji jest cytat Jl 3, 1-5 znajdujący się w ramach pierwszego przemówienia Piotra po cudzie Pięćdziesiątnicy (Dz 2, 14-40), jak i towarzyszący jej komentarz.

Szczególne miejsce wypowiedzi Joela w programowej mowie pierwszego z apostołów, wygłoszonej na progu misyjnej działalności Kościoła, skłania do zastanowienia się nad całym przesłaniem proroka. Stąd też tekst Jl 3, 1-5 będzie przedmiotem dalszych badań, prowadzonych najpierw pod kątem literackim (I), a następnie egzegetycznym (II). Wydobyte na tej podstawie wnioski teologiczne (III) będą próbą odpowiedzi na pytanie, co prorok miał na uwadze, przekazując obietnicę wylania Ducha Jahwe na lud Boży.

Tekst Jl 3, 1-5:

- w. 1. I stanie się po tym: wyleję Ducha mego na wszelkie ciało
i będą prorokowali wasi synowie i wasze córki.

Wasi starcy będą mieć widzenia senne,
a wasi młodzieńcy będą oglądać wizje.

- w. 2. A nawet na niewolników i niewolnice wyleję Ducha mego w owych dniach.
w. 3. I dam znaki na niebie oraz ziemi: krew i ogień oraz słupy dymu,
w. 4. słońce przemieni się w ciemność a księżyc w krew, zanim nadejdzie Dzień Jahwe, wielki i straszny.
w. 5. I stanie się: każdy, który wezwie imienia Jahwe,
będzie wybawiony, gdyż na górze Syjon i w Jeruzalem będzie ratunek, jak powiedział Jahwe;
a wśród ocalonych [będzie] każdy, którego wzywa Jahwe.

I

Od strony literackiej orędzie proroka charakteryzuje się starannym wbudowaniem w dalszy i bliższy kontekst. Stąd też między nim a wcześniejszymi i dalszymi partiami tekstu można dostrzec cały szereg logicznych oraz treściowych powiązań. Pojawiające się na wstępie rozdz. 3: „i stanie się po tym” łączy na zasadzie przeciwstawienia przedstawione w poprzednich rozdziałach nieszczęście, jakie dotknęło Izrael, następnie częściowe złagodzenie go z zapowiedzią całkowitej odmiany położenia. Jego podstawowym i istotnym elementem będzie szczególna obecność Jahwe w Izraelu poprzez „wylanie” Ducha (3, 1), przyobiecana w 2, 27. Wyszczególnione w 3, 1-2 kategorie ludzi, którzy będą doświadczali owej obecności, były już wspomniane w 2, 16. Podobnie też zawarte w 3, 3 oznaki nadchodzącego Dnia Jahwe: ogień, słupy dymu, zaćmienie słońca i księżyca pojawiły się w poprzednich rozdziałach, chociaż w innych kontekstach (1, 19 n.; 2, 2 n. 10). Ich wyliczenie tutaj stanowi zarazem zapowiedź wydarzeń, o których szczegółowiej będzie relacjonował rozdz. 4¹

Mimo dostrzegalnych więzi J1 3, 1-5 z pozostałymi partiami księgi, jest on jednak jednostką literacką wyraźnie oddzieloną od poprzednich, jak i następnych wierszy, stanowiącą zamkniętą w sobie całość. Rozpatrując z kolei wewnętrzną budowę wypowiedzi prorockiej, zauważa się jej charakter kompilacyjny. Składają się na nią trzy całkowicie odrębne części: pierwsza (3, 1-2) dotyczy udzielenia Ducha Bożego, druga (3, 3-4) podaje symptomy zbliżającego się Dnia Jahwe, ostatnia zaś (3, 5) zawiera nadzieję na ratunek. Ów kompilacyjny charakter zaznacza się również w tym, że w początkowych wierszach (3, 1-4) przemawia sam Jahwe, natomiast końcowy 3, 5 jest komentarzem

¹ Por. L. C. Allen. *The Books of Joel, Obadiah, Jonah and Micah*. Grand Rapids 1976 s. 97 n.; A. Deissler. *Zwölf Propheten. Hosea. Joel. Amos*. Würzburg 1980 s. 80-81; G. S. Ogden, R. R. Deutsch. *A Promise of Hope. A Call to Obedience. A Commentary on the Books of Joel and Malachi*. Edinburgh 1987 s. 41.

proroka² Interesujące z punktu widzenia literackiego są również inkluzje w ramach pierwszej (3, 1-2: „wyleję Ducha mego”) oraz trzeciej części (3, 5: na początku i końcu wezwanie imienia Jahwe).

II

W obu poprzednich rozdziałach autor księgi ukazał dotkliwą klęskę, jaka spadła na Izrael w postaci plagi szarańczy i jej następstw. Wydarzenie to rozumiał on nie tylko jako karę za przewiny, ale i jako środek oczyszczenia ludu (2, 12-17). Stąd po jej ustąpieniu przygnębionemu, ale i odnowionemu narodowi zapowiedział Boże zmiłowanie oraz błogosławieństwo. Przekazana obietnica, początkowo o wymiarze czysto materialnym (2, 18-27), w drugim etapie ma już charakter całkowicie duchowy.

[3, 1-2] Obietnicę wprowadzającą totalną zmianę sytuacji sygnalizuje początkowe: „I stanie się po tym” Mimo że nie określało ono precyzyjnie momentu spełnienia się prorockiego słowa, a tylko ogólnie wskazywało na przyszłość, to jednak w konkretnej rzeczywistości budziło żywe nadzieje na jego realizację. Jeszcze bardziej pokrzepiająca była treść wypowiedzianego przesłania: przez usta Joela Jahwe przyrzekł udrczonemu ludowi udzielić swego Ducha.

Dla ówczesnych odbiorców duch $\Pi \Gamma$ oznaczał pochodzącą od Boga moc, która przejawiała się różnorodnością, niezwykłością, olbrzymim dynamizmem, a nieraz i tajemniczością działania. Była to przede wszystkim moc stwórcza, powołująca do istnienia niebo i ziemię oraz wszystko, co je napędza (Rdz 1, 2; Jdt 16, 14; Ps 33, 6; 104, 4; Mdr 1, 7) a także moc dająca stworzeniom życie (Rdz 7, 22; Lb 16, 22; 27, 16; Iz 42, 5; Ez 37, 10-14; Jb 34, 14-15; Ps 104, 29-30).

Udzielona przez Boga wybranym ludziom stawała się ona również zasadą, uzdalniającą do szczególnych, zwłaszcza historiozbawczych aktów. Dzięki $\Pi \Gamma$ przywódcy Izraela: Mojżesz (Lb 11, 17. 25), sędziowie (Sdz 3, 10; 6, 34; 11, 29), królowie (1 Sm 11, 6; por. Iz 11, 1-9;) dokonywali czynów, wykraczających poza ludzkie możliwości i przynoszących narodowi wybawienie z różnych zagrożeń.

Poddani przemożnemu wpływowi Ducha, niekiedy wbrew samym sobie (Am 7, 14-15; Jr 1, 4-6; 20, 7-9), występowali i działali prorocy (2 Krl 2, 9;

² Por. C. A. Keller. *Joel, Abdias, Jonas*. Neuchâtel 1965 s. 141, 143; A. Weiser. *Das Buch der zwölf kleinen Propheten*. Bd. 1: *Die Propheten Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Micha*. 5. Aufl. Göttingen 1967 s. 119; Allen. *Joel* s. 97.

Ez 2, 2; 3, 12. 24; Mi 3, 8)³ Dla tych mężów Bożych stanowił On źródło inspiracji, niepospolitej odwagi i autorytetu, a także pobudzał do aktywności. To wszystko pozwalało im pouczać o woli i planach Jahwe, z niezwykłą energią domagać się ich realizacji, upominać i karcić opornych, dokonywać zadziwiających cudów⁴

Kolejną sferą, gdzie zaznaczało się oddziaływanie Ducha Bożego, było życie moralne Izraelity. Jego obecność uzdalniała do trwania w wierności przymierzu, zwłaszcza zaś do zachowywania przykazań (Ps 51, 12-14; Mdr 7, 7; 8, 7-10; 9, 17-18), podczas gdy człowiek pozbawiony tej Bożej mocy, czyli zdany jedynie na samego siebie okazywał się słaby i grzeszny⁵

Tak właśnie objawiający się Duch ma być w przyszłości, zgodnie z zapowiedzią Joela, „wylany” przez samego Jahwe. Użyty na oznaczenie tej czynności czasownik וַיִּשַׁל występuje często w powiązaniu z wodą (np. Oz 5, 10; Am 5, 8; 9, 6) i wyraża ideę spływającego w obfitości na ziemię owego drogiego dobra. Zastosowane przez proroka w sensie przenośnym וַיִּשַׁל zawiera zatem myśl o nadzwyczaj wielkim obdarowaniu. Z drugiej strony pozwala ono odślonić specyficzne pojmowanie Ducha jako rodzaju fluidu, który napełnia wybranych i tak uzdalnia ich do działania⁶

W dotychczasowej ekonomii Bóg udzielał swego Ducha jako specjalne wyposażenie uprzywilejowanym jednostkom względnie grupom osób (Lb 11, 24-29; 1 Sm 10, 5-6; Ez 3, 12-15; Oz 9, 7), nigdy zaś wszystkim członkom jakiejś społeczności. Również historyczny Izrael jako całość nie mógł powiedzieć o sobie, że był jego odbiorcą. Od tego natomiast schematu odbiega zupełnie prorocтво Joela. Obietnica bowiem wylania Ducha „na wszelkie ciało”

³ Z Duchem Jahwe wiązano działalność prorocką w początkowych fazach profetyzmu izraelskiego. W okresie klasycznego prorocтва natomiast – prawdopodobnie z powodu wcześniejszych nadużyć – elementem inspiracji było Słowo Jahwe. Powrót do pierwotnej koncepcji zauważa się u proroków niewoli i po niewoli babilońskiej. Por. J. L. M c K e n z i e. *Aspetti del pensiero del VT*. W: *Grande commentario biblico*. Ed. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy. Brescia 1973 s. 1792; R. A l b e r t z, C. W e s t e r m a n n. П 17. THAT II 748 n.; S. T e n g s t r ö m, H. J. F a b r y. П 17. TWAT VII 415-416.

⁴ Por. P. v a n I m s c h o o t. *Geist*. BL 537-541; H. C a z e l l e s [i in.]. *Saint Esprit*. I. *Ancien Testament et Judaisme*. DBS XI 126 n.; P. v a n I m s c h o o t, F. P r o d' h o m m e. *Esprit de Dieu*. DEB 435-437.

⁵ Por. K e l l e r. *Joel* s. 141 n.; M. N. L. C o u v e d e M u r v i l l e. *Joel*. W: *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*. Ed. R. C. Fuller, L. Johnston, C. Kearns. London 1969 s. 692; H. W W o l f f. *Dodekapheton 2. Joel und Amos*. Neukirchen-Vluyn 1969 s. 78.

⁶ Por. J. P. M. S m i t h, W. H. W a r d, J. A. B e w e r. *A Critical and Exegetical Commentary on Micah, Zephaniah, Nahum, Habakuk, Obadiah and Joel*. Edinburgh 1912 s. 122; W R u d o l p h. *Joel – Amos – Obadja – Jona*. Gütersloh 1971 s. 71; A l b e r t z, W e s t e r m a n n. П 17. THAT II 751.

Nie ulega natomiast wątpliwości, iż faktycznie brakuje w tym obrazie pewnych ważnych elementów, charakterystycznych dla klasycznej instytucji prorockiej. Nie ma w nim np. żadnej wzmianki o uzyskaniu jakiegoś głębszego i pełniejszego poznania tajemnic Bożych, wskazówki o jakimkolwiek przepowiedaniu czy podejmowaniu działalności misyjnej lub cudotwórczej. Mimo ścisłej więzi z Bogiem, brak również danych co do ewentualnego nawrócenia względnie moralnego umocnienia nowej społeczności. Jednakże właśnie z powodu tej więzi nie można wykluczyć takiej przemiany¹¹

Kończące pierwszą część tekstu Joela uzupełnienie „w owych dniach” wskazuje, chociaż na pierwszy rzut oka dość ogólnikowo, na termin spełnienia zapowiedzi. Określenie to w wyniku nauczania proroków nabrało jednak bardzo konkretnego znaczenia, stając się synonimem czasów ostatecznych (por. Iz 24, 21; 25, 9; 26, 1; Am 3, 14; Mi 4, 1-8; Ab 8; Za 14). W omawianym przypadku jest więc oczywiste, że szczególne wylanie Ducha Bożego nastąpi w eschatonie. I odwrotnie: to wylanie będzie niewątpliwym znakiem nadejścia oczekiwanego końca czasów, o którym natchniony autor będzie mówił w następnych wierszach. W świetle użytego określenia „w owych dniach” nabiera ponadto pełniejszej treści początkowe: „I stanie się po tym” Nie odnosi się ono do jakiejś bliżej nieokreślonej przyszłości, lecz do czasów eschatologicznych.

[3, 3-4] Zapoczątkowaną w poprzedniej części myśl o końcu czasów Joel rozwija szerzej w dalszej wypowiedzi. Wykorzystuje przy tym obrazowość oraz swoisty język wcześniejszej literatury prorockiej, a także rodzącej się apokaliptyki żydowskiej, związanej z ideą Dnia Jahwe. Do określeń eschatologicznych należy już początkowe $\square^{\prime} \Pi \square \Gamma \Delta$ $\gamma^{\prime} \Pi \Pi \square \Gamma$ ¹², pełniące zarazem funkcję ogólnego wprowadzenia do całej wypowiedzi. Zastosowany tu termin $\Pi \square \Gamma \Delta$ oznacza coś nadzwyczajnego, wykraczającego poza normalny bieg rzeczy, a równocześnie kierującego uwagę odbiorcy na głębszą, pełniejszą rzeczywistość. Są to fenomeny wywołujące w człowieku niekiedy przestrasz, a zawsze niezatarte wrażenie¹³

Po ogólnikowej wzmiance o mających zaistnieć znakach, których dawcą będzie sam Jahwe, prorok przedstawił je bardziej szczegółowo. Te konkretnie wyliczone znaki przypominają dzięki wspólnemu dla nich pojęciu $\square^{\prime} \Pi \square \Gamma \Delta$,

s. 66; J. D. W. W a t t s. *The Book of Joel, Obadiah, Nahum, Habakuk and Zephaniah*. Cambridge 1975 s. 39; O g d e n, D e u t s c h. *Promise of Hope* s. 37.

¹¹ Por. K e l l e r. *Joel* s. 142; W o l f f. *Dodekapropheton* s. 78 n.; R u d o l p h. *Joel* s. 72; A l l e n. *Joel* s. 99.

¹² Por. J. D r o z d. *Księga Joela. Wstęp – przekład – komentarz*. W: *Księgi proroków mniejszych*. T 1. Poznań 1968 s. 151; C o u v e d e M u r v i l l e. *Joel* s. 692.

¹³ Zob. R i n a l d i. *Gioele* s. 158; W o l f f. *Dodekapropheton* s. 81; R u d o l p h. *Joel* s. 66.

a także treściowo, wydarzenia towarzyszące wyjściu z niewoli egipskiej¹⁴ I tak krew stanowi prawdopodobnie aluzję do pierwszej (Wj 7, 14-25) a zaćmienie słońca i księżyca do dziewiątej plagi (Wj 10, 21-29), natomiast ogień i słupy dymu kojarzą się z obecnością i teofanią Jahwe podczas wędrówki po pustyni (Wj 13, 21-22; 19, 18).

Wszystkie te niezwykle zjawiska, zwłaszcza zaś zaćmienie słońca i księżyca, wywołując bojaźń w człowieku starożytności, posłużyły prorokom do zapowiedzi i charakterystyki Dnia Jahwe (Am 5, 18-20; So 1, 14-18; Za 14, 4-7). Identyczne też zadanie spełniają one w tekście Joela.

W przekonaniach Izraela Dzień Jahwe jawił się jako pełne mocy wystąpienie Boga – Zbawcy, który przybywa na ziemię wśród budzącej lęk scenerii, aby wyzwolić swój naród wybrany od różnych nieszczęść i ucisków oraz wprowadzić erę błogosławieństwa i pokoju. W ścisłym związku z tym pozostawała myśl o sądzie i karze nad zewnętrznymi wrogami Żydów (Ab 15; Jl 4, 9-14; Za 12, 1-9). W odniesieniu do grzeszników w łonie samego narodu, lekceważących zawarte z Jahwe przymierze i łamiących Jego prawo, ów dzień przybierał postać wielkiego rozrachunku i wymierzania im sprawiedliwości (Iz 2, 5-17; Ez 7, 2-11; Am 8, 2-10; So 1, 1-7. 14 n.). Natomiast dla wypełniających Jego wolę wiernych miał to być czas nagrody, doświadczania zwycięstwa nad złem i pełnego bezpieczeństwa¹⁵

W orędziu proroka Dzień Jahwe dla Izraela oznacza wybawienie i błogosławieństwo, a nie rzeczywistość budzącą grozę i niepokój. Taki wniosek nasuwa się z zawartych w nim wyraźnych aluzji do wyjścia z niewoli egipskiej, które było *par excellence* zbawczą interwencją Boga na korzyść swego ludu. Podobnie i wylanie Ducha traktowane jako znak zapowiadający ów Dzień i z nim ściśle związane, może być odczytane tylko jako element wnoszący pokój i nadzieję. Poprzez nie bowiem cały przyszły lud Jahwe miał żyć w bliskiej z Nim łączności i działać pod Jego wpływem. Dodatkowego potwierdzenia poprawności takiego rozumienia myśli Joela dostarcza ostatnia część jego wypowiedzi.

[3, 5] „Wielki i straszny Dzień Jahwe” wywoływał nawet w pobożnych Żydach odczucia zagrożenia i lęku. Zrozumiała była zatem troska o właściwe spojrzenie na tę rzeczywistość oraz o uspokojenie umysłów, szczególnie ludzi prostych. Takie właśnie zadanie spełnia ostatnia część orędzia Joela, zaadresowana podobnie jak pierwsza do narodu wybranego¹⁶

¹⁴ Zob. S. W a g n e r. תפילת. TWAT V 751; C o u v e d e M u r v i l l e. *Joel* s. 692.

¹⁵ Por. G. v o n R a d. *Theologie des AT* Bd. 2. Berlin 1969 s. 129-133; L. S t a c h o w i a k. *Historia i eschatologia u proroków*. RTK 18:1971 z. 1 s. 90-92; L. S t a c h o w i a k. *Nadchodzący dzień Jahwe (Iz 2, 6-22). Refleksje egzegetyczne*. RTK 26:1979 z. 1 s. 29 n.

¹⁶ Por. S m i t h, W a r d, B e w e r. *Critical Commentary* s. 123 n.; W a t t s. *Book of*

Przynosi ona najpierw zdecydowane zapewnienie, że nawet wśród najgorszego kataklizmu nic złego nie może spotkać każdego, który wierzy i kierując się swoją głęboką wiarą wzywa Boga na pomoc. Gwarancją tej pewności jest autorytet samego Jahwe: Jego prawdomówność i wierność danemu słowu. Wielokrotnie zaręczał On przecież o opiece nad swymi wyznawcami, jak też dawał dowody wybawiania ich z niebezpieczeństw (Iz 49, 13; 60, 14-16; 61, 1-3; So 3, 12-13). W przekazanych obietnicach udzielania ratunku pojawiał się nieraz Syjon jako miejsce ocalenia (Iz 2, 2-4; 51, 3-5; 52, 1-3; Mi 4, 1-3; Ab 17; So 3, 14-19). Wzmianki o nim mają niewątpliwy związek ze znajdującą się tam świątynią i zamieszkiwaniem w niej wszechmocnego Pana Izraela.

Do tych właśnie tradycji nawiązał Joel, przytaczając fragment tekstu Ab 17 o miejscu zbawienia na Syjonie. Dodany do niego komentarz: „jak powiedział Jahwe” stanowi kolejne powołanie się na najwyższy autorytet Boga i zarazem jeszcze jedno zaręczenie bezpieczeństwa.

Wydaje się, że wypowiedź proroka miała na celu oprócz podniesienia na duchu, także ukazanie sposobu ocalenia, a pośrednio przekazanie apelu do aktywnego korzystania z niego. Tym sposobem, a zarazem apelem, jest „wezwanie imienia Jahwe”, czyli żarliwe zwrócenie się do Niego o pomoc, płynące z pełnej świadomości, kim On jest. Jego zaś istotę wyrażało właśnie wypowiedziane imię Jahwe, oznaczające nie tylko istnienie Boga samo w sobie, lecz przede wszystkim istnienie pełne dynamizmu, zwrócone ku działaniu, zwłaszcza zbawczemu, na rzecz Izraela¹⁷. Wezwanie zatem tego imienia implikowało uznanie Bożej ocalającej mocy wraz z przekonaniem, że ona się uaktywni.

Ostatnia, nie całkiem jasna, część orędzia Joela mówi najpierw o ludziach, którzy uniknęli zagłady. Stało się to niewątpliwie dzięki wykorzystaniu wskazanego wyżej środka. Wzmianka o ocalonych nie musi jednak koniecznie odnosić się do jakiegoś wydarzenia z przeszłości. W profetycznej żarliwości natchniony autor być może wybiega tutaj w przyszłość, aby powtórnie utwierdzić w przeświadczeniu odbiorców, że wybawienie jest całkowicie możliwe. Przy tym do wcześniejszej myśli o wezwaniu imienia Jahwe w celu otrzymania ratunku dodał nową, że sam Bóg przejął inicjatywę, czyli że od Niego ostatecznie wszystko zależy. Dało to w efekcie interesującą grę słów zauważalną w tekście hebrajskim: אֱשֶׁר יְהוָה קָרָא - אֱשֶׁר יְקָרָא כְּשֶׁם יְהוָה

Joel s. 40; Allen. Joel s. 102.

¹⁷ Zob. Pivan I m s c h o o t, H. H a a g. *Jahwe*. BL 797.

III

Omówione przesłanie Joela o udzieleniu przysłemu ludowi Bożemu Ducha Jahwe należy do końcowych prorocत्व, które podejmowały ten temat¹⁸ Stąd też w porównaniu z wcześniejszymi tekstami Ezechiela czy Deutero-Izajasza można w nim zauważyć wyraźny rozwój lub sprecyzowanie niektórych elementów. Dotyczy to przede wszystkim natury, skutków oraz adresata przyrzeczonego daru.

Przekazanie człowiekowi Ducha, jak zaznaczono wyżej, było rozumiane w Izraelu jako obdarowanie go szczególną mocą, dzięki której mógł on podejmować działania, wykraczające zdecydowanie poza granice jego naturalnych uzdolnień. Co jednak istotne – odbiorca takiego daru pozostawał jako wybrane narzędzie w swoistej relacji i bliskości z najwyższym Dawcą. I odwrotnie: dokonując pod wpływem Ducha czynów budzących zdumienie, stawał się on znakiem obecności i interwencji zbawczej Boga. Tak właśnie zapatrywano się na sędziów, proroków i innych przedstawicieli Jahwe.

Zapowiedź udzielenia Ducha całemu Izraelowi i jego zewnętrznie dostrzegalne przejawy: prorokowanie, sny i wizje, czyli stany ekstatyczne wyrażały identyczną treść, mianowicie wejście w specyficzną relację z Jahwe. Z kolei fakt, że nie tylko jednostki, lecz wszyscy w wybranym narodzie będą trwać w takiej więzi z Panem, uświadamiał, że zaistnieje totalnie nowa sytuacja. I na odwrót: obietnica wylania Ducha umacniała przekonanie, że w tej nowej sytuacji Jahwe nie opuści Izraela, że będzie obecny wśród swojego ludu¹⁹

Mimo iż tekst prorocत्वa nie mówi bezpośrednio o moralnej przemianie ludzkich serc, zakłada ją, a nawet domaga się jej ukazana przyszła rzeczywistość. Pewną sugestię w tym względzie – przynajmniej w rozumieniu autora natchnionego – wydaje się dodatkowo zawierać 3, 5. Podane w nim zapewnienie ocalenia, a zarazem i jego sposób, mianowicie poprzez zwrócenie się do Boga – Zbawcy, ma sens tylko wówczas, gdy jego adresaci są ludźmi głębokiej wiary, całkowicie świadomymi czcicielami imienia Jahwe. W związku z tym powstaje pytanie, czy taki stan nie jest także rezultatem udzielenia Ducha. Pozytywnej odpowiedzi na nie udziela pośrednio najbliższy kontekst, według którego wszyscy członkowie ludu Bożego w przyszłości, w tym również ocaleni, będą pod wpływem uzyskanej mocy z wysoka.

¹⁸ W prorocत्वie Joela zauważa się znajomość, a nawet zależność od wypowiedzi wcześniejszych proroków. Zob. R o b i n s o n, H o r s t. *Zwölf Propheten* s. 66; R i n a l d i. *Gioele* s. 157 n.; W e i s e r. *Buch der zwölf Propheten* s. 119.

¹⁹ Por. W a t t s. *Book of Joel* s. 39; D e i s s l e r. *Zwölf Propheten* s. 81-82.

Charakterystyczne dla proroctwa Joela jest precyzyjne, a nawet emfatyczne, wyliczenie poszczególnych warstw ludzi, którzy będą się cieszyli darem Ducha. Dokładne ich wskazanie służy podkreśleniu, że zamysł Boży wykracza zdecydowanie poza uwarunkowania, płynące z przynależności do określonego wieku, płci czy stanu socjalnego. Takie zaś postawienie sprawy przez autora natchnionego stanowi niewątpliwe ubogacenie wcześniejszych wypowiedzi prorockich dotyczących tej materii.

Natomiast podobnie jak w zapowiedziach poprzedników, tak i w omawianym orędziu krąg przyszłych pneumatyków jest wyraźnie ograniczony do Izraela i nic nie uprawnia do rozszerzenia go na narody pogańskie. Użyte jednak niektóre sformułowania i terminy przepowiedni są tak ogólne, że po wyłączeniu Jl 3, 1-5 z kontekstu dają one podstawę do interpretacji uniwersalistycznych. Wprawdzie w przywołującym wypowiedź Joela przemówieniu po zesłaniu Ducha Świętego Piotr pozostał wierny zasadniczej linii jego przesłania (Dz 2, 14-40), to jednak „Pięćdziesiątnica pogan” w domu Korneliusza (Dz 10, 44-48; 11, 15-18) pozwoliła jemu i Kościołowi apostołskiemu właściwie odczytać głębszy wymiar proroctwa. Jego przejrzystą inspirację można także odnaleźć w uwzględniającym ten wymiar i stąd zdumiewającym szerokością spojrzenia wyznaniu Pawła o wspólnocie wierzących: „Nie ma ani Żyda ani Greka, nie ma niewolnika ani wolnego, nie ma mężczyzny ani kobiety” (Ga 3, 28). Takie stwierdzenie dyktowała m.in. doświadczana obecność i działanie Ducha wśród dawnych Izraelitów oraz pogan.

DIE ESCHATOLOGISCHE GABE DES GEISTES GOTTES (JL 3, 1-5)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Artikel befaßt sich mit der Zusage Gottes, „in den letzten Tagen” seinen Geist auf das ganze Volk Israel auszugießen (Jl 3, 1-5). Nach der literarisch kritischen und exegetischen Analyse war es möglich, in seiner Botschaft solche Elemente zu besprechen, die die wesentliche Entwicklung im Verhältnis zu der älteren Prophetie bedeuten. Diese Entwicklung konnte in Hinsicht auf das Wesen der Geistbegabung, ihre Folgen und auf die beschenkten Personen festgestellt werden.